

T E R M É S Z E T.

Szerkeszti 's kiadja

KUNOSS.

27ik szám.

Nyárhó 3ikán.

1838.

V I D É K I S M E R T E T É S.

(Vége.)

A' Camaldoli szerzet igen ösméretlen levén, nem vélem fölöslegesnek annak ez alkalommal rövid ösmértetését közölni. Ezen szerzetet egy ravennai — Sz. Benedek szerzetbeli — Romaldus nevü barát alapítá 967ik évben Camaldoli mellett Toscanában. Igen szigoru szabályai vannak, mellyek szerint azon folyúl, hogy sok és sanyaru böjtöket tartanak még a' hus ételt örökre nélkülözni kell a' szerzetesnek; egyedül husvét napján jön hus az asztalra, t. i. a' sült husvétí bárány, de melly onnét ismét egészen vitetik el. A' szerzetesek egymással sem beszélnek. Találkozásukkor a' „memento mori“ jelszavukkal üdvözlik egymást. Austriában II-ik József császár által e' szerzet eltöröltetett, Nápolyban azonban 1822ben ujra föllállítatott. A' szerzetbeli öltöny, szabásával a' sz. Ferencz szerzetihez hasonlít, mellytől csak fehér színe által különbözik.

A' zabori zárda igen kellemes helyen épült, két fölül csermelyek csergedezik körül, hátul rengeteg szirtek védik az idő viharai ellen, elől pedig a' kies Nyitra-völgy mosolyog szemközt tarka virág-tengerével. A' zárda' nagy része romokban hever, de a' romok az építés szilárdságának, a' költség nem kimelésnek mindannyi tanui. Még 12 szoba használtatik. Mint mondatik minden szerzetesnek különös kertecskéje volt, mellybe egyenesen szobájából mehettett, 's mellyet saját kezével mivelt; e' mondat a' zárda körüli kertnek még látható fölosztása igazolni látszik. Minden kerteskén keresztül folyt egy patakusa, mellyből öntöztettek a' növények. Még maig is keresztül folyik az négy kerteskén, melly kertecskék minthogy hegy oldalban helyezvék három négy lábnyi magasan vannak egymás fölött, 's mindenikben ott, hol a' szomszéd kertből a' patakusa le csurog, egy kő medencze van. Mindenik medencze mellett hajdan egyegy faragott kő kép állott, ma itt ott a' fák alatt a' füben heverő. Mondják, hogy e' csermely csövek által keresztül vitetett minden szobán is, 's ha a' barátok frís vizre volt szüksége, csak a' csapot kelle megereszteni szobájában. Látható a' kertek' hátuljában még egy darab — a' zárda' két szárnyának arányzólag — kétfelé ágazott föld alatti barlang is, mellyről az mondatik, hogy minden szobába elágazott, 's egy rejtett ajtón végződött, mellyen üldözés, vagy más veszedelem esetében mindenik szerzetes elillanhatott, 's az ide mintegy két mérföldnyi távolságu sz. Benedeki zárdában földalatti útját kipihenhette. Az ebédlőben az asztal fölötti boltozaton egész épségében látható egy rajzolmány, melly a' sz. háromságot, a' hozzá, felhőbe támasztott létrán, összetett kezekkel, 's ájtatos arczczal fölmenő Camaldoli szerzeteseket nyílt karokkal fogadót ábrázolja.

A' zárdához közel éjszakra egymás mellett három forrás szivárog ki a' sziklák kemény kebeléből. A' középső fölött majdnem függőlegesen megy föl egy keskeny göröngyös út sz. Szórád barlangjához, hová fölkapaszkodni nem csak fáradságos, hanem vigyázatalanság esetében veszélyes is lehet. Monda szerint sz. Szórád e' barlangban, mellyben jelenleg egy kőből készült padka, és egy avult kép teszi a' butort, remetéskedte le életét.

Itt, honnét hajdan az élet' örömeit kiszorítva egyedül a' jövendő lét' homályos álmái honoltak a' bús falak közt 's a' renetegben, ma a' jelenlét' legszebb örömei éldel-
tetnek; mert nem ritka a' tavaszi 's nyári kellemes napokon olly bizodalmas társaságok-
nak, millyenben itt kalandozásomkor én is részesültem, mulatság végetti ide rándulása,
hol a' kies kilátás, a' természet' gyönyörű viránya dicsőítve kellemtelgy tavaszi rózsakint
fejlődő 's fölvirult nőalakokkal, a' természet minden varázsát központosítva lenni éreztetü;
mi csuda azután ha itt illyenkor a' legmélyebben szunnyadó érzékek is munkásságra ébred-
nek, 's az ide rándulás a' legridegebb keblűnek is olly édes emléket nyom lelkebe, mil-
lyent érzek én zabori utam óta.

VASMEGYEI.

A' JUH-HIMLÓ PÓTLÉKA A' TEHÉN-HIMLÓNEK.

Hogy az emberi himlő ellen óvó szerekről gondoskodtak az orvosok természete-
tes dolog volt, mert azon kívül, hogy ama' nagy betegségnek semmi jó következménye
nincs, okozza számtalan gyermeknek örökös megbénulását, sőt nem ritkán, mint tudjuk,
halálát is. Óvó szerként a' himlő ótás választatott, először ugyan rég időktől fogva az
emberi himlőé, később a' múlt század vége felé a' tehené; ez most is divatban van, de
ugy hogy csak gyéren vétetik magából a' himlőző tehénből, hanem többnyire egy gyer-
mekből másba az ótanyag. Én ez ótás módot mások és magam szoros vizsgálatánál fogva
ártalmasnak merem mondani, mert általa nem csak a' himlő, hanem mindeu más ra-
gado nedvbetegség is, p. o. rüh, kosz, görvély, bujasenyv 'stb. átvitetik betegről egész-
ségesre; de ennek nem maga az ótás oka, hanem az a' közülmény, hogy gyermekből tör-
ténik az ótás; az ótványt tehát nem gyermekből, hanem magából a' himlőző állatból kell
vennünk, 's a' veszély el lesz hártva.

Eddig tehénből szokták a' himlő anyagot venni, mert Edward Penner, ki
tehenihimlővel ótásnak nem felfedezője ugyan, de minden bizonnal legérdemesebb ter-
jesztője volt, tapasztalta, hogy azok, kik a' tehéntől megkapták a' himlőt, az emberi
himlőtől mentek maradtak; de mivel tehenihimlőre hazánkban épen nem, 's külföldön is
csak nehezen tehetünk szert, a' dolgon segíteni szándékozván juh himlővel éltem már
három év óta, 's láttam: hogy ha a' juh egészséges volt, az ebből vett ótvány hasonló be-
tegitő 's óvó erővel birt, mint a' tehené. — Közel lévén tehát tapasztalatom az érettséghez,
közlöm ezeket: ohajtván minden illetőt serkenteni a' juh himlőnek tehenihimlő helyébe al-
kalmazására az ótásban, és a' tapasztalando sikernek akár a' közönséggel, akár pedig
velem közlésére.

A' juh himlő tehát tehenihimlőnek pótléka, ez az én állitmányom, de mennyire
valósul ez meg, az idő fogja megmutatni; ha azonban ez — mint reményem — megvalósul,
sokszoros lesz nyereségünk; mert így a) nem leszünk kénytelenek sok idő és pénz vesz-
téssel külföldről hozatni — néha rossz — ótanyagot; b) válogathatunk a' juh himlőkben leg-
egészségesebbeket használván; c) elég ótanyagunk lesz 's az ótást ha tapasztalás paran-
csolná, legalább minden negyedik évben ismételhetjük, mit sok mással magam is taná-
csosnak tartok, és d) a' mi fő, megszűnván az egy gyermekből másba ótásnak szüksége,
megszűnik a' ragadó nedvbetegségeknek betegekről épekre átvitetése is; mi valóban, ha
jelen és leendő ivadékunk sorsa szívűnken fekszik, nem kisebb érdekű a' bujasenyv és rüh
ellen már sok országban felállított, nálunk pedig még egészen hiányzó vesztégintézetek-
nél. — Meggyőződésemmél fogva mondhatom, hogy ha a' himlőóvás mint most van, ha a'

bujasenyv és rüh, mint eddig úgy ezután is szabadon gazdálkodhatnak, az emberiség virágzása sirba dül; mert e' bajok maga a' természet által nem orvosoltatnak; ember által gyakran csak palástoltatnak, azaz külsőképen szépitetnek, midőn a' bórról a' testbe vissza hajtának; vagy az ellenők adott méreg nem kevesebbet árt magánál a' bajnál; ösmért gyászos következményeik egész nemzetségre terjednek, mint ezt az úgy nevezett nemzetségi bajok nyilván bizonyítják.

Szükséges e a' himlőanyagot külsőképen a' bőrbe ótani, vagy talán jobb ezt más uton a' testtel érintkezésbe hozni: jelenleg vizsgálgom, az eredményt annak idején őszintén közlendő. —

DR. IVANOVICS.

R É T J A V I T Á S.

(Folytatás.)

A' réteket következő három módon javíthatni:

Első mód a' fölshántás és nemesebb fűmaggali bevetés. Ki a' mezei gazdasághoz csak kissé is ért tapasztalhatja, hogy valamint a' szántóföldön úgy a' rét is sok különböző hasznos és haszontalan fűnek nőnek, — főkép ez utósó mindig jobban tenyészik, — mellyeket máskép ki nem irthatni, hanem csak úgy ha a' föld 's rét vagy fölásatik hogy a' haszontalan fű kiszáradjon, vagy pedig ha az gyökektől kitépetik; de mivel az szinte lehetlen, hogy minden rossz nemű fű a' réteken gyökektől kézzel kitépessék, vagy pedig csak temérdek fáradsággal és idő-vesztéssel, mit a' haszon sohasem pótolna ki, tehát az első kell elővenni; azaz a' rétet föl kell ásni, vagy szántani, 's hasznosabb vagy nemesebb fűmaggal bevetni.

Eme javítási móddal azon akadály van összekapcsolva, hogy a' ki akarná is mohlepte réteit javítani, nem kap nemesebb fűmagot, nem csak ott közelében de még a' fővárosban Budapesten sem; vagy ha kap is, rossz, állatt, 's gyakran ki sem kel; tehát külföldről kell hozatni; 's valjon jó lesz e az? ki biztosítja a' vevőt, hogy bizonyosan drágán megfizetett fűmagva kikel? Ez egy is milly nagy akadály! Szegény ember, beh soká lesznek csak ezen akadály miatt is réteid javítva. Neked pénzed nincs jó fűmagfajt vehetni, de ha volna is pénzed nem kapsz magot, tehát minden jószándékos mellett is réteid javítatlanok maradnak. Azonban nem kell kétségbe esned. Majd a' mindent orvosló idő segít a' dolgon, habár egy kissé későbbben történik is az.

Nemzetünkben mindenfelé javítási, szellem kezd támadozni, majd a' rétek javítása módjának eszközölhetésére is fordítanak a' tehetősebbek figyelmet; majd erre is rákerül a' sor.

Az én tanácsom a' rétvjavításnak ez első nemében az volna, hogy a' vagyonos birtokosok eladás végett természetének nagyobb mennyiségű nemesített fűmagot, melly nekik éppen úgy sőt még jobban kamatozna arányzatilag, mint akármely más gabonafaj magva. Vannak tehetős birtokosok, kik igen drágán szerzenek csak kis mennyiségű jobb fűmagot; 's mi lehet józანabb, mint a' drágán szerzettet szaporítani, hogy ne kelljen többé pénzt kiadni érte, sőt hogy el is lehessen belőle adni? Ez történik már a' külföldről drágán szerzett jobb fajú juhokkal és lovakkal, bizonyosan meg fog történni a' szénamaggal is.

Czelszerű lenne, ha Budapesten egy vállalkozó kizárólag csak szénamag bevására és eladására szánná magát, 's kereskedését köztudomásra juttatná; e' központrul, az ország különböző részein venni szándékozónak szolgálhatna. De még sokkal czelszerűbb, 's egyszerűs mind nemes és emberbaráti tett volna, ha azok, kik illy jobb fajú szénamagot szaporíthatnak, minden nyerekedés nélkül csak kiállítási áron adnának a' környékükön le-

vő szegényebb sorsu embereknek. Ezzel igen sok és szép morális hasznot okozhatnak. Ha a' jobbágyi telkeket bíró földművesek vagy szegényebb sorsu gazdák e' szerint először csak egy font szénamagra tehetnek is szert, arról többet szaporíthatnak, úgy hogy végre az egész országban bőséggel találhatni.

De itt ismét egy akadály adja elő magát. A' jobbágyok itt ott létező 's elszórt darabocská réteiken nem hagyhatják a' füvet olly sokáig lábán hogy az megérhessen, mivel azok rendszerint közös legelőkké válnak, mihelyt a' zöldében lekaszált fű eltakarítatik; ha valaki a' magáét meghagyná, mások lelegeltetik, kivévén a' gabonák közt létező né-melley darabcsa réteket. Azonban ezen lehetne segíteni olly formán, hogy a' helység köz-akarattal szakasztana ki a' közösből megérhetőre egy darabot, mag szerzés-végétt.

A' rétvájtásnak ez első módja mint fölebb mondám, a' fölásás vagy fölzsántás és jobb fűmaggali bevetés levén, megemlítendőnek vélem a' fölzsántási módot, noha fölteszem, hogy ezt minden gazda józanesze sugarlása után vagy ősi szokásból a' nélkül is tudja.

Legsükerebb, ha a' javítandó rét még nyáron 's a' mennyire kiszámítható vol-na tartós száraz idő kezdetén szántatik föl, hogy a' kiirtandó rosz fűvek gyökerei felfor-gatva bárcsak némileg is kiszáradhassanak, ha pedig ez a' legelő szűke miatt ilyenkor nagy kár nélkül nem történhetik, legalább octoberben essék meg, hogy a' rá következő száraz fagy 's még későbbben esendő hó által porhanyussá váljék. Tavasszal újra fel kell szántani még pedig ha lehet keresztben, 's így a' jobb szénamag belevettetik, 's aztán előbb vasboronával betakarítatik, annak utána pedig valamely hengerrel vagy ennek nem léteben más jól meg nehezített boronával egyenesre simítatik. Egyébiránt ha több ízben szántathatik föl a' bevetés előtt, annál jobb.

(Folytatása következik.)

CSUDALÓHER.

Sietek az olvasókkal e' fűnemet megismértetni, remélve hogy általa nem kis haszon háromolnék a' mezei gazdákra, ha igazok miket róla külföldön olly magasztalólag állítanak.

Az eléggé ismert és hiteles frauendorfi kertészi társaság „Kertészi újság“ és „Gyümölcsfa tenyésztés“ című testvér lapjában mint a' gazdákra nézve igen fontos jelentését adja róla.

E' csudalóhernek következő tulajdonságai számláltatnak el:

- 1) megnől 12 sőt gyakran 15 lábnyi magasra is;
- 2) sokkal hamarabb és bujában nől mint minden egyéb lóherfaj, mert első eszten-dőben legalább kétszer, másodikban már hatszor lekaszáltathatik.
- 3) magnak meghagyott szárából, mint a' kenderből, olly vászon készülhet, melly jó-ságára és finomságára nézve nem alább való a' kendervászonnál;
- 4) e' lóher mindenféle állatfaj melly fűvel szokott élni, igen szereti;
- 5) még a' leghitványabb földben is jól tenyészik;
- 6) a' nagy szárazság sem hátráltatja tenyészését, 'stb.

Ha ezen jó 's igazán kitűnő tulajdonságoknak csak fele igaz is: minden mezei gazdának vagy marhatenyésztőnek kapnia kell rajta.

Termékenységeről az mondatik, hogy egyetlen egy bokor jó földben egy egész font sőt még több magot is ad. — Egy kis csomóban 200 szem mag van melly 12 kron árultatik pben. Minden rendelményhöz mellékeltetik e' csudafűnek vetési és használati módja. Megrendelhetni Bajorországban Andrá iskolamesternél Heidenheimban, vagy Porsch lelkésznel Taschendorfban, vagy pedig itt Pesten Muszely veteménymag-kereskedőnél a' Nagy hid utczában. —

Kívánatos volna, hogy e' csudalóherrel vagyonos földbirtokosaink, vagy lelkészeink próbat tennének, 's amazok nyomorgó jobbágyaikat, emezek pedig híveiket a' sükerrül értesítsenek.

Megjelenik kedden 's pénteken. Előfizethni minden es. kir. postahivatálnál 's a' szerkesztő-hivatálnál Pesten, (Leopold-utca Rottenbiller-ház 2-dik emeletében) egész évre, postán 12, Pest-Budán 10; félévre 6, és 5 pengő forintjával.